

*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

*Geliş Tarihi / First Received: 30.11.2021

*Kabul Tarihi / Accepted: 19.03.2022

*Atıf Bilgisi: Küçük Kurt, Ü. (2022). "Geleneksel Kırkyama Tekniği ile Üretilmiş Seccade Örnekleri ve Özellikleri". Hars Akademi, 5, Aydın Uğurlu Ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, 253-270.

*Citation: Küçük Kurt, Ü. (2022). "Examples And Characteristics of Prayer Rugs Made with Traditional Forty Patch Technique". Hars Akademi, 5, Aydın Uğurlu And Traditional Arts Special Issue, 253-270.

GELENEKSEL KIRKYAMA TEKNİĞİ İLE ÜRETİLMİŞ SECCADE ÖRNEKLERİ VE ÖZELLİKLERİ

*Ülkü KÜÇÜKKURT**

Öz

El sanatları, üretildikleri coğrafyada yaşayan insanların gelenek ve göreneklerini yansıtmaktadır. Türk insanının tutumluluğunun estetikle birleştiği kırkyamalar, artan kumaş parçalarının belirli düzende dikilmesiyle oluşturulan yüzeylerdir. Genellikle bu kumaş parçaları, uygulayan kişinin beğenisi doğrultusunda desen ve renk dengesi gözetilerek birleştirilmektedir. Kırkyama çalışmaları önceleri ihtiyaç için üretilirken, günümüzde sanatsal bir obje haline gelmiştir. Günlük hayatta kullanılan seccade, bohça, yatak örtüsü, yastık yüzü gibi eşyaların dikiminde kırkyama tekniği uygulanmıştır. Zamanla sanatsal obje olarak değer kazanan kırkyama tekniği; giyim kuşam, ev aksesuarları, tablolar ve seramik yüzeyler üzerine uygulanan bir tekniğe dönüşmüştür. Birçok ülkede uygulanan bu teknik İngilizce "Forty patch" adıyla bilinmektedir. Kırkyama desen çeşitliliği, döneminin moda renkleri, kumaş kaliteleri hakkında bilgi vermekte, böylece belge niteliği taşımaktadır. Araştırma eski ve yeni kırkyama örneklerinin incelenerek karşılaştırılmasını, elde edilen verilerin yazılı kaynak haline getirilmesini amaçlamaktadır. Makalenin başlığı, kırkyama seccadeler olarak belirlenmiş ve 12 örnekle sınırlandırılmıştır. Araştırmada alan araştırması ve literatür taraması yöntemi kullanılmış, ulaşılan örneklerin boyutu, kumaş türlerinin isimleri, yüzeye uygulanan şekiller açısından incelenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler değerlendirilerek Türk kültüründe uygulanan kırkyama tekniği hakkında genel bilgi verilmiş, eskiden ve günümüzde uygulanan kırkyama seccadelerinin tekniği, kompozisyonu arasındaki farklılıklar belirlenmiştir. Sonuç bölümünde, kırkyama tekniğinin sürdürülebilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kırkyama, el sanatı, kumaş, seccade.

*Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Afyonkarahisar. ukurt@aku.edu.tr
/ ORCID: 0000-0001-8140-5357.

EXAMPLES AND CHARACTERISTICS OF PRAYER RUGS MADE WITH TRADITIONAL FORTY PATCH TECHNIQUE

Abstract

Handcrafts reflect the traditions and customs of people living in the geography where they were produced. Forty patches where Turkish people's frugality combines aesthetics and these are the surfaces formed by sewing the increasing pieces of fabric in a certain order. Generally, these pieces of fabric are combined by considering the person's liking in line with the pattern and colour balance. While the forty patches were originally produced for necessity, today it has become an artistic object. In the sewing of items such as prayer rugs, bundles, bedspreads and pillowcases used in daily life, forty patch technique was applied. Forty patch technique has gradually gained value as an artistic object and has become a technique applied on clothing, home accessories, paintings and ceramic surfaces. This technique, which is applied in many countries, is known as “Kırkyama” in Turkish. Forty patch patterns gives information about past fashion colours and fabric quality thus these are accepted as documents. The research aims to examine and compare the old and new forty patch samples and to turn the obtained data into written sources. The title of the paper is determined and limited to forty patch rugs and was limited to 12 examples. In the research, field research and literature search method was used, the size of the samples, fabric types were determined and these were examined in terms of the shapes applied to the surface. The data obtained in the research were evaluated, data provides general information about the forty patch technique applied in the Turkish culture and the differences between the technique and composition of the prayer rugs used in the past and present were determined. In the conclusion part, suggestions are given for the continuation of the technique.

Keywords: Kırkyama, handcraft, fabric, prayer rug.

Giriş

El sanatları, üretildikleri coğrafyada yaşayan insanların gelenek ve göreneklerini yansıtmaktadır. Türk insanının tutumluluğunun estetikle birleştiği kırkyamalar, artan kumaş parçalarının belirli düzende dikilmesiyle oluşturulan yüzeylerdir. Genellikle bu kumaş parçaları, uygulayan kişinin beğenisi doğrultusunda desen ve renk dengesi gözetilerek birleştirilmektedir. Elde olan kumaşların miktarı dikilecek malzemenin çeşidini belirlemektedir. Kırkyama tekniği ile seccade, yastık yüzü, bohça, yatak örtüsü, ekmek mendili, yorgan yüzü, kıyafet ve çeşitli örtüler dikilmektedir. Halı ya da düz dokuma parçalarının birleştirilmesiyle meydana getirilen kırkyama yaygılar bulunmaktadır (Karatay 2019: 144). Kırkyama çalışmaları önceleri ihtiyaç için üretilirken, günümüzde sanatsal bir obje haline gelmiştir.

Eskiyen kıyafetlerin, artan kumaş parçalarının değerlendirilmesi amacıyla ortaya çıkan kırkyama, birçok ülkede uygulanan bir tekniktir. İngilizce “Patchwork” adıyla bilinmektedir. Kırkyama görsel ve estetik açıdan sanat değeri taşımasının yanında, döneminin moda renkleri, desen çeşitliliği, kumaş türleri, kumaş kaliteleri, dikim işlemleri hakkında bilgi vermektedir.

Dîvânu Lugâti't Türk'te “ulag”, “elbise yaması”, “ulagunen”, “iki şeyi birbirine ekleyen parça, elbise yaması”, “ol yamağ sökti”, “o elbiseden yamayı söktü”, “bu ton ol yamağ”, “yamanmaya değer olan bu elbise” (Ercilasun, Akkoyunlu 2015: 60-69, 239, 363), “yamağlug ton”, “yamalı elbise”, “yurunlug uragut”, “ipek parçaları olan kadın”, “ton yamaldı, yamalur, yamalmak”, “elbise yamandı”, “er tonın yamandı, yamanur, yamanmak”, “adam elbisesini yamadı” (Ercilasun, Akkoyunlu 2015: 369-370, 382, 384) cümleleri bulunmaktadır.

Yama kültüründen ortaya çıkan birleştirme fikri halk arasında “ulama”, “kırkyama”, “kırkpare” denilen yüzeyleri oluşturmuştur. Kırkyama ve kırkpare tekniğinde küçük kumaş parçalarının birleştirilmesi ile yeni ve büyük kumaş parçalarının elde edilmesi amaçlanmıştır. Kırkpare kelimesini oluşturan “Pare” Farsça bir kelime olup parça anlamındadır. “Kırk” kelimesi kültürümüzde önemli bir yere sahiptir; kırk yıl hatır, kırk yılda bir, kırk dereden su, kılı kırk yarmak, geleneklerde; kırkı çıkmak, kırk hamamı gibi. Ayrıca “üçler, yediler, kırklar” tabirleri ile ilim alimlerine saygı ifade edilmektedir. Kırk sayısı nazar inancı ile ilişkilidir. Bu nedenle birbirine dikilmiş kumaşlarla oluşan kırkpare sanatına kırk sayısı yansımıştır. Halk arasında kırkpare tekniği ile üretilmiş eşyaların uğur ve bereket getireceğine inanılmaktadır (Odabaşı 2021: 16). Birçok bölgede kırk yama farklı isimlerle anılmaktadır. Bunlar arasında; kırkpare, yamalı iş, kırık iş, benekli iş, çapıt işi, kırk benek, ek işi, parçalı iş bulunmaktadır. Bu nedenle birbirine dikilmiş kumaşlarla oluşan kırkpare sanatına kırk sayısı yansımıştır. Birçok bölgede kırk yama farklı isimlerle anılmaktadır. Bunlar arasında; kırkpare yamalı iş, kırık iş, benekli iş, çapıt işi, kırk benek, ek işi, parçalı iş bulunmaktadır (Özpuat 1994: 38).

Ülkü Küçük Kurt, Geleneksel Kırkyama Tekniği Tekniği Tekniği ile
Üretilmiş Seccade Örnekleri, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar
Özel Sayısı, Mart 2022 / 253-270.

1863 tarihinde İstanbul’da düzenlenen Sergi-i Umumi-i Osmani sergisinde 16. yüzyılın başına ait “Hezarpare” denilen kırkyama tekniği ile dikilmiş bohçalar sergilenmiştir. Bu bohçalarda kullanılan parça kumaşlar ipek ve metal ipliklerden dokunmuş, geometrik süslemeler oluşturacak şekilde birleştirilmiştir (Sönmez 2019: 16) (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1: Hülya Tezcan ve Sumiyo Okumura’nın 2007 yılında Topkapı Sarayı Müzesi Döşemelikler kitabında yayınlanan, 115cm x 120cm boyutunda, Topkapı Sarayı’nda bulunan 31/1080 envanter numaralı bohça ve ayrıntısı (Sönmez 2019: 18).

Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde yapılan bir araştırma esnasında 150cmx180cm boyutunda, küçük kare kumaş parçalarının birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir bohça bulunmuştur (Fotoğraf 2). Topkapı Sarayı Müze Müdürü Tahsin Öz (1951: 103) *Türk Kumaş ve Kadifeleri* kitabında bu bohçadan bahsetmektedir:

“Memleketimizde kumaş artıklarından böyle bohçalar ve benzerlerinin yapılması, tutumlu Türk kadınlarının pek eski adetlerindedir. Şüphesiz bu parçalar her ailenin refahı ve kullanabileceği kumaşın özelliğine göre değişir. İşte sarayda bulduğumuz parçalı bohça en kıymetli ve çoğu altın telli kemhâ parçalarından yapılmıştır. Bohça 15cmx15cm büyüklüğünde 120 parça kumaştan, hatta küçük parçalar da birkaç parçacık bir araya getirilip dikilerek yapılmış mozaik pano halinde idi” (Öz 1951: 103).

17. yüzyılda dikildiği tahmin edilen bu bohçadaki kumaşların 16. ve 17. yüzyıllara ait olduğu tespit edilmiştir. Her bir parça kumaşın farklı desen özellikleri bulunmaktadır (Öz 1951: 103).

Fotoğraf 2: Topkapı Sarayı Müzesi’nde bulunan bohça (Öz 1951:102).

Birçok sanat dalında uygulanan, değişik yüzeylerin birleştirilmesi dünyada kolâj adıyla bilinmektedir. Fransızca kökenli “collage” kelimesi “yapıştırma” anlamındadır. Elde bulunan basılı, çizili malzemenin bir yüzey üzerine kompozisyon oluşturacak şekilde yerleştirilmesiyle elde edilmektedir (Eroğlu 2013: 84). Kolâj sanatını uygulayan tanınmış sanatçılardan biri Picasso’dur. Kübizmin gerçeği yansıtma kaygısı Picasso’yu kolâja yöneltmiş, düzgün kareler halinde hazırladığı, düşey ve yatay yerleştirdiği çiçek desenli kâğıt parçaları ile ilk kolâjını yapmıştır (Kazaklı 2012: 4). Kolâj tekniğinin yanı sıra kıryama da olduğu gibi çalışmalarında kumaş parçalarını kullanan sanatçılar içinde Romare Bearden bulunmaktadır. Sanatçının bu alandaki en ünlü çalışmalarından biri 1970 yılında *Patchwork Quilting* adlı çalışmasıdır. Kıryama tekniğini kullanarak dev yapıtlar oluşturan bir diğer ünlü sanatçı Joana Vasconcales’dır. Kumaş parçalarını birleştirerek oluşturduğu ve 2011 yılında sergilediği *Contamination* adlı eseri kıryama çalışmasına örnektir (Sevim, Yeşilmen 2016: 184).

Materyal ve Metot

Araştırmada, çeşitli yörelere ve kişilere ait kıryama seccadeleri incelenmiştir. İncelenen örneklerin 6’sı Bursa, 2’si Afyonkarahisar, 2’si Eskişehir, 1’i Ordu, 1’i Balıkesir yöresine aittir. En eski örneğin 1960 yılında dikildiği tespit edilmiştir. Araştırma, tespit edilen bu kıryama örneklerinin incelenerek, elde edilen verilerin yazılı kaynak haline getirilmesini amaçlamaktadır. Makalenin başlığı “Geleneksel Kıryama Tekniği ile Üretilmiş Seccade Örnekleri ve Özellikleri” olarak belirlenmiş ve 12 örnekle sınırlandırılmıştır. Araştırmada alan araştırması ve literatür taraması yöntemi kullanılmış, ulaşılan örneklerin boyutu, kumaş türleri tespit edilmiş, yüzeye uygulanan şekiller açısından incelenmiştir. Elde edilen veriler değerlendirilerek Türk kültüründe uygulanan kıryama tekniği hakkında genel bilgi verilmiş, eskiden ve günümüzde uygulanan kıryama seccadelerinin tekniği, kompozisyonu ve aralarındaki farklılıklar belirlenmiştir. Araştırma 2019 Ocak ve 2020 Ocak tarihleri arasında yapılmış, 15 örnek incelenmiş ve 12 örneğin bilgisine araştırmada yer verilmiştir. Sonuç bölümünde, geleneksel kıryama tekniğinin sürdürülebilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Kıryama Seccadeler Hakkında Genel Bilgi

Seccadeler üzerinde ibadet edilen yaygılardır. İbadet ve tapınma seccadeleri, Çin’de ve eski Uygur Türklerinde önemli bir yaygıydı. İsa’dan önce Çin taş kabartmalarında hasır ya da halı üzerine oturmuş, eğlenen, ibadet eden Çin toplulukları görülmektedir. Uygur Türklerinin başkenti Koço’da renkli resimlerde görülen halıları A. Von Gabain kare ve dört köşe seccadeler olarak nitelendirmiştir. Aynı anda birden fazla kişinin ibadet edebilmesi için halılar dar ve uzun dokunmuştur. Her türlü ibadet seccadeleri kalın ve koyu bir kenar suyu ile süslenmiştir. Ortalarında çoğu zaman çiçekli motifler görülmüştür (Ögel 1991: 155). Üzerinde ibadet edilen seccadeler evde ve ibadethanelerde kullanmak için düz dokuma, halı, işleme, keçe, kıryama gibi el sanatı teknikleri kullanılarak üretilmiştir. Seccadeler genç kızların çeyizinde yer almış, ölen kişinin hayrı olması için camiye hediye edilmiştir.

Çeyizlik amacıyla hazırlanan kıryama seccadeler kullanılmamış kumaş parçalarından, günlük kullanım için hazırlanan seccadeler eski eşyalara ait kumaş parçalarından dikilmiştir. Anadolu kadını yokluklarla mücadele ederken bulduğu kumaş parçalarından giyim kuşam ve ev donatılarında kullanmak üzere yüzeyler oluşturmuştur.

Kıryama Seccadelerin Üretiminde Kullanılan Araç, Gereç ve Teknikler

Kıryama tekniğini uygularken kullanılan araç ve gereçler arasında çeşitli kumaşlar, kalıplar, makas, dikme işleminde kullanılacak çeşitli boyutlarda iğne, iplik, dikiş yüzüğü, mezura, cetvel, gönye, kalıp çıkarma işleminde kullanılacak karton, ince kâğıt; parşömen kâğıdı ya da mulaj kâğıdı, kalıbın çevresini belirlemek için kalem ya da sabun, bulunmaktadır. Anadolu'da kalıp kullanmadan el yordamıyla da uygulama yapılmaktadır.

Kumaşlar, dikme işleminden artan ve eskiyen giyim kuşam unsurlarından, örtü olarak kullanılan yaygı parçalarından elde edilmektedir. Yatak örtüsü, pijama, yorgan astarlığı, şalvar, don entari, okul forması, döşek kılıfı, önlük gibi eskiyen eşyaların kumaşları kırk yamada kullanılmaktadır (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3: Pijama, şalvar, çarşaf gibi eskiyen eşyaların kumaşlarından dikilmiş kıryama seccadenin detay (Küçükkurt, Bursa/Yenişehir 2019).

Kıryama seccadelerin dikiminde kullanılan kumaş türleri arasında basma, fisto, gabardin, jarse, jorjet, kadife, muslin, panama, patiska, pazen, penye, polyester, poplin hatta atlas ve ipekli kumaşlar bulunmaktadır. Ailenin ekonomik durumuna ve elde olan malzemeye göre kumaşların türü değişmektedir. Kullanılan bu kumaşların iplik ve dokuma özellikleri farklıdır. İpek ve saten ince, kaygan bir yüzeye sahip olması, kadife ise havlı olması nedeniyle birleştirilmesinde tecrübe gerektirmektedir (Özaslan 2001: 12). Penye tarzı esneyen kumaşların kullanımı önerilmemektedir. Kumaş, verev ve düz boy ipliğine göre kesilebilir. Daha önce kullanılmamış bir kumaş yıkanıp ütülendikten sonra kullanılmalıdır. Bazı kumaşlar çekip küçülmektedir. Özellikle pamuklu ve yünlü kumaşlarda çekme payı düşünülmeli, yıkandıktan sonra kıryama çalışmasında kullanılmalıdır. Tablo 1'de, 12 seccade örneğinin önünde (ö) ve arkasında (a) kullanılan kumaş türleri ve sayıları belirtilmiştir.

Ülkü Küçük Kurt, Geleneksel Kırkyama Tekniği Tekniği Tekniği ile
Üretilmiş Seccade Örnekleri, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar
Özel Sayısı, Mart 2022 / 253-270.

Örnek	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Toplam											
Ön ve Arka	ö a	ö a	ö a	ö a	ö a	ö a	ö a	ö a	ö a	ö a	ö a	ö a												
Kumaş Türü																								
Basma	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	13											
Fisto		x		x									2											
Gabardin		x		x			x			x			5											
Jarse			x			x	x			x		x	5											
Jorjet									x				1											
Kadife	x		x	x							x		4											
Muslin		x	x										2											
Panama							x						1											
Patiska							x	x					2											
Pazen	x	x	x	x	x	x	x			x	x		10											
Penye							x	x					2											
Polyester		x					x	x					3											
Poplin			x	x		x	x			x	x	x	8											
Divitin	x	x	x										3											
Saten											x		1											
Alpaka											x		1											
Toplam	4	1	7	1	8	1	5	1	3	0	2	1	7	1	3	1	4	1	4	1	3	1	2	1

Tablo 1: Kırkyama seccadelerde kullanılan kumaş türlerinin dağılımı (Küçük Kurt 2021).

Kırkyama tekniği parça birleştirme ve applike tekniği olarak ikiye ayrılmaktadır. Yeni uygulanan teknikler arasında applike bulunurken eski örneklerde parça birleştirme tekniği daha sık karşımıza çıkmaktadır. Parça birleştirmede temel prensip, başka dikim işlemlerinden artan çeşitli türde ve boyutta kumaşların birleştirilerek değerlendirilmesidir. Çeşitli ebatta karton, deri, kâğıt, bunların bulunmadığı durumlarda kumaş parçaları da kalıp olarak kullanılmıştır. Kalıplar hazırlanırken dikiş için pay kısmının hesaplanması gerekmektedir. Birleştirme işlemi sonunda ortaya çıkacak şekilden biraz daha büyük bir kalıp hazırlanmaktadır. Hazırlanan kumaşın üzerine kalıp konularak çevresi sabunla çizilmektedir. Dikiş payına göre kesilen kumaşa kalıp teyellenip ütülenmekte, birbirine çırpma dikişiyle birleştirilmektedir. Şekli sabitlenen kumaştan teyeller sökülüp kalıp kumaştan ayrılmaktadır (Kazaklı 2012: 14). Birleştirilen parçalarla oluşturulan seccadenin arkası kumaş ile astarlanmaktadır. Böylece elde edilen seccadenin arkasında kalan kumaş birleştirme kısımlarının görünümü kapatılmaktadır. Aynı zamanda elde edilen kumaşın daha sağlam olması sağlanmaktadır.

Araştırma Bulguları

İncelenen Örnekler ve Kırkyama Seccadelerin Kompozisyon Özelliği

Geleneksel kırkyama seccadelerinde üçgen, kare kumaş parçalarının birbirine eklenmesiyle elde edilen motifler bulunmaktadır. Anadolu geleneksel kırkyamalarının genel desen ve kompozisyonlarında geometrik kompozisyonlar hâkimdir. Bu kompozisyonları 5 grupta toplayabiliriz:

1. Genellikle karelerin içine dörtgenler, dörtgenlerin içine yine bir kare ve onunda içine dörtgen yerleştirilerek oluşturulan kompozisyonlar
2. Şerit halinde kesilmiş kumaşların birleştirilmesiyle oluşturulmuş kompozisyonlar
3. Üçgen şeklinde kesilmiş kumaşların birleştirilmesiyle oluşturulmuş kareler
4. Paralel kenar ve üçgenlerin oluşturduğu kompozisyonlar
5. Çeşitli uzunlukta kesilmiş şeritlerin üçgen oluşturacak şekilde birleştirilmesiyle elde edilen kompozisyonlar bulunmaktadır (Fotoğraf 4). Dar ene sahip dikdörtgen bantların kare bir blok elde etmek için birleştirilmesiyle oluşan motif Amerika’da da uygulanmakta ve “Log Cabin” adı verilmektedir (Özpulat 1994: 39).

Fotoğraf 4: Değişik uzunluklarda kesilmiş şeritlerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş kompozisyon (Küçükkurt, Afyonkarahisar 2020).

Çeşitli kompozisyonlar uygulanan seccadelerin dış kısmına uygulanan geometrik motifinde desenli kumaş kullanıldıysa iç geometrik parçasında desensiz kumaş kullanımına dikkat edilmiştir. Eldeki kumaş parçalarının elverdiği ölçüde renklerde denge sağlanması amaçlanmıştır. Açık tona sahip kumaşlar büyük parçalarda, koyu tona sahip kumaşlar daha iç kısımlarda kullanılmasına özen gösterilmiştir.

Genellikle seccadelerin ayak kısmı ile secde kısmının belirlenmesi ve tespihin takılabilmesi için eklemeler yapılmaktadır. Ayak kısmının kirlenmemesi için büyükçe bir kumaş parçası seccadenin ayak kısmına dikilmektedir. Bazı seccadelerin mihrap kısmı şeritlerle belirlenmektedir.

Seccadelerin boyutları 58cmx100cm, 64cmx100cm, 64cmx110cm, 64cmx114cm, 68cmx116cm, 71cmx100cm, 83cmx140cm, 85cmx142cm, 86cmx124cm arasında değişmektedir.

1 numaralı kırkyama seccade örneğini Müzeyyen Akçin (Vefat 2006) 1980 yılında Bursa, Yenişehir’in Gökçesu köyünde dikmiştir (Fotoğraf 5). Seccade 64cmx100cm boyutundadır ve Özen Çoruk’a aittir. Seccadenin yüzünde pazen, divitin, kadife, basma kumaşlar, astarında basma kumaş kullanılmıştır. Karelerin içine dörtgen ve kareler yerleştirilmiştir. Pijama,

şalvar ve döşek gibi eşyaların dönüştürülmesiyle kıryama seccade oluşturulmuştur. Yer yer kumaşlarda sökülmeler mevcuttur.

Fotoğraf 5: Örnek 1. Müzeyyen Akçin'in diktığı kıryama seccade (Küçükkurt, Bursa/Yenişehir 2019).

Müzeyyen Akçin'in 1990 yılında diktığı 2. örnek, 1. örnek seccade ile benzer özellikler taşımaktadır (Fotoğraf 6). 68cmx116cm boyutunda kıryama seccade Ayşen Demireller'e aittir. Seccadenin yüzünde dikişten artan kullanılmamış pazen, divitin, basma, fisto, gabardin, muslin, polyester kumaşlar, astarında ise sökülmüş okul önlüğü kumaşı akfil olarak bilinen poplin kumaşı kullanılmıştır. Karelerin içine dörtgen ve kareler yerleştirilmiştir. İyi durumdaki seccadenin ayak basılacak kısmı pazen kumaşla işaretlenmiştir.

Fotoğraf 6: Örnek 2. Müzeyyen Akçin'in diktığı kıryama seccade (Küçükkurt, Bursa/Yenişehir 2020).

Ülkü Küçük Kurt, Geleneksel Kıryama Tekniği Tekniği Tekniği ile Üretilmiş Seccade Örnekleri, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, Mart 2022 / 253-270.

3. örnek seccade Emine Şenol'a aittir. 71cmx100cm boyutunda olan seccadenin yüzünde dikişten artan kullanılmamış kumaşların yanı sıra kullanılmış eşyaların sökülmesiyle elde edilen pazen, divitin, kadife, jarse, muslin, basma, gabardin, poplin kumaşlar, astarında ise pazen kumaş kullanılmıştır. Karelerin içine dörtgen ve kareler yerleştirilmiştir (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7: Örnek 3. Bursa, Yenişehir kıryama seccadesi (Küçük Kurt, Bursa/Yenişehir 2020).

Emine Şenol'a ait olan 4. örnek kıryama seccade, 64cmx110cm boyutundadır (Fotoğraf 8). İyi durumdaki seccadenin yüzünde, dikişten artan kullanılmamış kumaşların yanı sıra kullanılmış eşyaların sökülmesiyle elde edilen pazen, kadife, fisto, gabardin, basma kumaşlar, astarında ise pazen kumaş kullanılmıştır. Karelerin içine dörtgen ve kareler yerleştirilmiştir. Seccade iyi durumdadır.

Fotoğraf 8: Örnek 4. Müzeyyen Akçin'in dikiği kıryama seccade (Küçük Kurt, Bursa/Yenişehir 2019).

5 numaralı Talia Gözükan'ın 1975 yılında Ordu'da diktiği kırkyama seccade örneği 85cmx142cm boyutundadır (Asılkazancı 2020). Seccadede pazen, basma, poplin gibi kumaşlar kullanılmıştır. Dikişten artan kumaşların çeşitli uzunlukta şeritler halinde kesilerek üçgen şeklinde birleştirilmesiyle desen oluşturulmuştur. Seccadenin astarı yıprandığı için sökülüştür (Fotoğraf 9).

Fotoğraf 9: Örnek 5. Ordu yöresi, kırkyama seccade (Asılkazancı, Ordu 2020).

6 numaralı kırkyama seccade örneği Atike Küçük Kurt'un (Vefat 1990) 1970 yılında Afyonkarahisar'da diktirdiği, 83cmx140cm boyutunda olup Leman Küçük Kurt'a aittir (Küçük Kurt 2020). Seccadede jarse ve poplin kumaşların çeşitli uzunlukta şeritler halinde kesilerek üçgen şeklinde birleştirilmesiyle desen oluşturulmuştur. Seccadenin alın koyma yerinin belli olması için mihrap konulmuş, sağ üst tarafa tespih asmak için şerit dikilmiştir. Seccadede kahverengi, krem, mavi açık ve koyu yeşil kullanılmıştır. Astarı mavi patiska kumaşandır (Fotoğraf 10).

Ülkü Küçük Kurt, Geleneksel Kırkyama Tekniği Tekniği Tekniği ile Üretilmiş Seccade Örnekleri, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, Mart 2022 / 253-270.

Fotoğraf 10: Örnek 6. Afyonkarahisar yöresi kırkyama seccadenin önü ve arkası (Küçük Kurt, Afyonkarahisar 2020).

7 numaralı örnek, Eskişehir/Sivrihisar Muhteşem Tesisi'nin mescidinde bulunmaktadır. 70cmx118cm boyutunda kırkyama seccade basma, panama, pazen, polyester, penye, gabardin, jarse, gibi kumaşların şeritler halinde kesilerek birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Astarı kırmızı patiska kumaşandır (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 11: Örnek 7. Sivrihisar yöresine ait kırkyama seccade (Küçük Kurt, Sivrihisar/Eskişehir 2019).

8 numaralı örnek Eskişehir/Sivrihisar Muhteşem Tesisi'nin mescidinde bulunmaktadır. 7 numaralı örnekle benzer özelliklere sahiptir. 70cmx120cm boyutunda olan kırkyama seccade basma, polyester, penye gibi kumaşların şeritler halinde kesilerek birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Astarı, basma kumaşandır (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 12: Örnek 8. Sivrihisar yöresine ait kıryama seccade (Küçükkurt, Sivrihisar/Eskişehir 2019).

9. örnekte yer alan kıryama seccade Özen Çoruk'a aittir. Seccadeyi Müzeyyen Akçin (Vefat 2006) 1995 yılında Bursa, Yenişehir'in Gökçesu köyünde dikmiştir (Çoruk 2020). 58cmx100cm boyutunda olan seccadenin yüzünde pazen, poplin, basma, jorjet kumaşlar, astarında ise okul formasının sökülmesiyle elde edilen kumaş kullanılmıştır. Üçgenlerin birleştirilmesiyle kare bölümler oluşturulmuştur. Pijama, şalvar ve döşek gibi eşyaların dönüştürülmesiyle kumaş parçaları elde edilmiştir. Ayak basma yeri döşek kılıfının sökülmesiyle, astarı ise poplin kumaşından dikilmiştir. Seccade iyi durumdadır (Fotoğraf 13).

**Fotoğraf 13: Örnek 9. Bursa, Yenişehir kıryama seccadesi
(Küçük Kurt, Bursa/Yenişehir 2020).**

10 numaralı örnek seccadeyi, Müzeyyen Akçin 1985 yılında dikmiştir. 64cmx114cm boyutundaki kıryama seccade Ayşen Demireller'e aittir. Seccadenin yüzünde dikişten artan kullanılmamış pazen, jarse, gabardin, basma kumaşlar, astarında ise siyah poplin kumaş kullanılmıştır. Desenler paralelkenar, üçgen ve karelerden meydana getirilmiştir. İyi durumda olan seccadenin ayak basılacak kısmı siyah kumaşla işaretlenmiştir (Fotoğraf 14).

**Fotoğraf 14: Örnek 10. Bursa, Yenişehir yöresine ait kırkyama seccade
(Küçük Kurt, Bursa/Yenişehir 2020).**

11. örnekte yer alan kırkyama seccadeyi Sevim Karaç 1978 yılında Balıkesir’de dikmiştir (Gürman 2020). Zeynep Gürman’a ait seccade 67cmx112cm boyutundadır. Seccadenin yüzünde dikişten artan kullanılmamış alpaka, kadife, saten, astarında ise poplin kumaş kullanılmıştır. Dikdörtgenler değişik renklerde iç içe yerleştirilmiştir. Ayak kısmı kirlenmemesi için patiskayla kaplanmıştır. Seccade iyi durumdadır (Fotoğraf 15).

**Fotoğraf 15: Örnek 11. Balıkesir yöresi kırkyama seccadesinin önü ve arkası
(Küçük Kurt, Afyonkarahisar 2020).**

12. örnek Atike Küçük Kurt'un (Vefat 1990) 1960 yılında Afyonkarahisar'da diktirdiği kırkyama seccadedir (Küçük Kurt 2020). 86cmx124cm boyutunda olan seccade Leman Küçük Kurt'a aittir. Seccadede jarse, basma ve poplin gibi kumaşlar kullanılmıştır. Üçgenlerin birleştirilmesiyle kare bölümler oluşturulmuştur. Seccadenin alın koyma yerinin belli olması için mihrap konulmuş, sağ alt kısmına tespih asmak için şerit dikilmiştir. Seccadede kahverengi, krem, pembe, sarı, mavi ve açık yeşil kullanılmıştır. Astarı basma kumaştandır (Fotoğraf 16).

Fotoğraf 16: Örnek 12. Afyonkarahisar yöresi kırk yama seccadenin önü ve arkası (Küçük Kurt, Afyonkarahisar 2020).

Sonuç

Kırkyama tasarruf etme, kumaşları değerlendirme fikrinden ortaya çıkmıştır. Bu fikirle insanoğlunun estetik görüşü birleşince planlı oluşturulan şekiller, renkler, desenler, birbirine uygun düzenlemeler oluşmuştur. Uyumlu, planlı uygulama, elde var olan malzemenin sınıflandırılmasına yol açmış, zamanla motif uygulamaları gelişme göstermiştir. Kırkyama ürünlerinde kullanılan kumaşların cinsi, dokuma özelliği, desenleri üretildikleri dönemin ekonomik durumu ve sanatsal bakış açısı hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. Kırkyamanın zengin kumaş türlerini bünyesinde barındırması, tasarıma olanak tanınması sanatçıları etkilemiş, kırkyama tekniğini kullanarak oluşturulan tekstil ürünleri beğeni kazanmıştır. Basma, fisto, gabardin, jarse, jorjet, kadife, muslin, panama, patiska, pazen, penye, polyester, poplin, ipek, saten gibi kumaşlar seccadelerde kullanılmış, 58cmx100cm ve 86cmx124cm arasında boyut değişiklik göstermiştir.

12 örnek, kullanılan kumaş türleri açısından değerlendirildiğinde; seccadelerde en çok basma kumaşın, en az jorjet, panama, alpaka, saten kumaşın kullanıldığı tespit edilmiştir.

Astar kumaşlarında ise en çok poplin, en az patiska ve pazen kumaş tercih edilmiştir. En çok kumaş türü 3. örnekte, en az kumaş türü ise 5, 6 ve 12. örnekte kullanılmıştır.

Geçmişteki kıryama seccade örneklerinde kare, dikdörtgen, paralelkenar, üçgen gibi geometrik formlar kullanılırken günümüzde çeşitli kalıplarla yıldız, çiçek, yaprak gibi desenler ve geometrik şekillerin gölgesi verilerek boyutlu görüntüler oluşturulmaktadır. Eski kıryama örneklerinde, dikişten artan ve kullanılmış eşyaların sökülmesiyle elde edilen kumaşlar değerlendirilmiştir. Günümüzde uygulanan kıryama örneklerinde daha çok kompozisyon belirlenerek kumaş seçimi yapılmaktadır. Hazırlanan kompozisyona göre kumaş tedarik edilerek görsellik ön plana çıkmaktadır (Fotoğraf 17).

Fotoğraf 17: Sinan Aytas'ın dikmiş olduğu kıryama yatak örtüsü (Küçük Kurt, Afyonkarahisar 2019).

Günümüzde yeni teknik ve yorumlarla kendine uygulama alanı bulan kıryama ürünlerinin tarihini, sanatsal gelişimini belgelemek önemlidir. El sanatlarımız arasında olan kıryama tekniği günümüzde yaygın olarak kullanılan, seccade dışında da uygulama alanı bulan, geniş kullanım alanına sahip bir teknik olmaya devam etmektedir. Kıryama tekniğinin öğretilmesi bu alanda sanatçı yetiştirilmesini sağlayacaktır. Açılacak kurslarla kıryamanın daha geniş kitlelere öğretilmesi sağlanmalı, kültürel mirasımız olan kıryamanın daha uzun yıllar uygulanmasına olanak tanınmalıdır.

Kaynakça

- Ercilasun, Ahmet Bican; Akkoyunlu, Ziyat (2015). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Lugâti't Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eroğlu, Özkan (2013). *Plastik Sanatlar Sözlüğü*. İstanbul: Tekhne Yayınları.
- Karatay Kılıç, Semra (Temmuz 2019). "Kıryama Geleneği ve Kullanım Alanları", *Journal of Arts*, C. 2, S. 3, s. 141-150.

Ülkü Küçük Kurt, Geleneksel Kırkyama Tekniği Tekniği Tekniği ile
Üretilmiş Seccade Örnekleri, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar
Özel Sayısı, Mart 2022 / 253-270.

- Kazaklı, Alparslan. (2012). Kolaj Tekniğinin Takı ve Mücevher Sanatına Uygulanması. Yüksek Lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı.
- Odabaşı, Emine (Ed.) (2021). “Kırkyama-Kırkpare Yapımı”, Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi (C. 2). Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını, s. 15-25.
- Ögel, Bahaeddin (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş 3*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öz, Tahsin (1951). *Türk Kumaş ve Kadifeleri II*. İstanbul: Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Yayınları.
- Özaslan, Selamet (2001). *Geleneksel Sanatlarımızdan Kırkpare-Parça Birleştirme (Patchwork)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özpuat, Füsün (Eylül 1994). “Geleneksel Kültürümüzde Kırkpare”. *Tekstil ve Mühendis Dergisi*, C. 8, s. 45-46.
- Sevim, Sibel; Yeşilmen, Nesrin (Ocak 2016). “Kırkyama’nın Seramik Sanatına Yansıması: Zoe Hillyard Örneği”. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, C. 6, S. 1, s.180-190.
- Sönmez, Emine (2019). Günümüz Sanatında Kırkyama Tekniğinin Kullanımı ve Uygulamalar. Yüksek Lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Kaynak Kişiler

- Asılkazancı, Ayşe, Ordu, 2020.
- Çoruk, Özen, Bursa/Yenişehir, 2020.
- Gürman, Zeynep, Afyonkarahisar, 2020.
- Küçük Kurt, Leman, Afyonkarahisar, 2020.